

Dobrobit životinja tijekom prijevoza
**VODIČ ZA PROCJENU SPOSOBNOSTI
ŽIVOTINJA ZA PRIJEVOZ**

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva
UPRAVA ZA VETERINARSTVO

Zagreb, listopad 2007.

SADRŽAJ

I. ZAKONSKA OSNOVA	3
II. PROCJENA SPOSOBNOSTI ŽIVOTINJA DA PODNESU PLANIRANO PUTOVANJE	3
a. Osoba koja procjenjuje sposobnost životinja da podnese planirano putovanje	
b. Procjena sposobnosti peradi da podnese planirano putovanje	
c. Objašnjenje pojma „sposobnost za prijevoz“	
d. Slučajevi ili stanja životinja koje nisu sposobne podnijeti putovanje ili kojih je prijevoz zabranjen	
III. TEHNIČKA PRAVILA.....	5
a. Sposobnost za prijevoz	
IV. POBOLJŠANJE UVJETA PUTOVANJA I KRIZNI PLAN	13
a. Poboljšanje uvjeta putovanja	
b. Krizni plan	
V. SAŽETAK.....	15
Što je potrebno upamtiti	

I. ZAKONSKA OSNOVA:

Zakon o zaštiti životinja (Narodne novine, broj 135/06)

Pravilnik o zaštiti životinja tijekom prijevoza i s prijevozom povezanih postupaka (Narodne novine, broj 7/07 u daljnjem tekstu: Pravilnik)

II. PROCJENA SPOSOBNOSTI ŽIVOTINJA DA PODNESU PLANIRANO PUTOVANJE

Putovanje je za životinje stresno i zamorno, a mišićni zamor, promjene temperature, nepoznati okoliš i zvuci, promjena hrane, premještanje u nove objekte i miješanje s nepoznatim životinjama povećavaju stres i umor.

Pravilnikom se zahtijeva da životinje moraju biti sposobne za putovanje prije početka putovanja te da tijekom cijelog putovanja moraju ostati u zadovoljavajućem stanju. To znači da životinje moraju biti dovoljno zdrave prije početka putovanja tako da postupci tijekom putovanja (uključujući utovar, istovar i bilo koji prekid putovanja) ne djeluju štetno na njihovo zdravlje. Putovanje životinjama ne smije uzrokovati bilo kakve nepotrebne patnje ili ozljede. Kad se očekuje da će putovanje biti naporno npr. kod dugih putovanja, kada se očekuju ekstremne temperature ili kada su uvjeti vožnje loši, životinje moraju biti potpuno sposobne za putovanje kako povećani naponi ne bi uzrokovali poremećaj njihovoga zdravstvenog stanja.

Životinje moraju PRIJE POČETKA PUTOVANJA biti procijenjene jesu li su sposobne podnijeti putovanje.

II. a. Osoba koja procjenjuje sposobnost životinja za predstojeće putovanje mora biti osposobljena, mora poznavati vrsti specifično ponašanje životinje i znati njihove potrebe te mora biti sposobna razumjeti i koristiti postojeće upute. To može biti posjednik životinja (farmer), skrbnik (čuvar), veterinar, prijevoznik, vozač ili neka druga osoba koja je odgovorna za životinje. Važno je da je navedena osoba sposobna prepoznati znakove dobrog odnosno lošeg zdravstvenog stanja ili bolove u životinje. Osoba koja procjenjuje sposobnost životinja za prijevoz mora provjeriti svaku životinju prije prijevoza te ako je potrebno, provesti dodatne pretrage odmah nakon utovara životinja na prijevozno sredstvo. U svakom slučaju, **konačna odluka i odgovornost o tome je li životinja sposobna za prijevoz je na VOZAČU prijevoznog sredstva ili PRATITELJU životinja ako to nije vozač.** U slučaju kad se ne može sa sigurnošću utvrditi jesu li životinje sposobne za planirano putovanje potrebno je potražiti savjet veterinara. U posebnim slučajevima npr. prijevoza egzotičnih ili stranih životinjskih vrsta potrebno je zahtijevati mišljenje osobe koja je specijalizirana za takve životinje (npr. osoba koje se bave uzgojem takvih životinja, iz akvarija

ili zooloških vrtova). U slučaju da se ne može sa sigurnošću utvrditi je li životinja sposobna za prijevoz te ako ne postoji mogućnost savjetovanja sa stručnjakom za navedene životinje bolje je odustati od prijevoza takvih životinja.

II. b. Procjena sposobnosti peradi da podnese planirano putovanje treba biti obavljena prije njihovog smještanja u spremnike/sanduke/kaveze u kojima će biti prevožene. Ako ovu procjenu nije obavio vozač tada treba postojati jasna i dokumentirana procedura o tome tko je odgovoran za tu zadaću i što će se učiniti sa pticama koje nisu sposobne za prijevoz. Međutim, kad utovar započne, VOZAČ/PRATITELJ je odgovoran za životinje tijekom cijelog prijevoza sve dok životinje ne budu istovarene po završetku putovanja.

II. c. Objašnjenje pojma „sposobnost za prijevoz“

1. Zabranjen je prijevoz ako životinja nije sposobna za planirano putovanje. Životinje se moraju prevoziti u uvjetima koji jamče da neće biti izvrgnute ozljedama ili nepotrebnoj patnji.

Svaka životinja mora biti sposobna podnijeti planirano putovanje. Životinja mora biti dobrog zdravstvenog stanja te ne smije biti bolesna, ne smije imati značajne rane te mora moći hodati bez bolova na sve četiri noge ili kod ptica na obje noge. Životinje koje su dovoljno dobrog zdravlja sposobne su podnijeti stres tijekom putovanja te će i na određištju biti dobrog zdravlja. Životinje koje nisu sposobne podnijeti putovanje ne smiju se prevoziti.

II. d. Slučajevi ili stanja životinja koje nisu sposobne podnijeti putovanje i kojih je prijevoz zabranjen

Iako nije moguće nabrojiti sve slučajeve ili stanja kada životinja nije sposobna podnijeti putovanje, smatrat će se da za prijevoz nisu sposobne životinje koje pate od jedne ili više nabrojanih teškoća:

- kada gube na težini (osobito bolesti s kroničnim gubitkom težine),
- kod problema probavnog trakta, a osobito kod ponavljano proljeva ili povraćanja,
- kod problema s dišnim traktom,
- kad ne može normalno hodati,
- kad ne može jesti ili piti,
- kad je snuždena, nervozna ili agresivna,
- kad ima temperaturu i
- životinje bolesne od zaraznih bolesti.

Dodatno, nedavno šišane ovce ne smiju se prevoziti od prosinca do ožujka, osim u vozilima s kontroliranom temperaturom.

Bilo koja životinja koja pokazuje znakove opće slabosti ili bolesti ne smije se prevoziti (na primjer gubljenje težine, proljev, nekoordinirano kretanje, očigledni problemi s disanjem i dr..).

III. TEHNIČKA PRAVILA

Detaljna tehnička pravila izrađena su na osnovi Pravilnika o zaštiti životinja tijekom prijevoza i s prijevozom povezanih postupaka (članak 6. stavak 3., članak 8. stavak 1., članak 9. stavak 1. i stavak 2., Dodatak I.)

III. a. Sposobnost za prijevoz

1. Zabranjen je prijevoz ako životinja nije sposobna za planirano putovanje. Životinje se moraju prevoziti u uvjetima koji jamče da neće biti izvrgnute ozljedama ili nepotrebnoj patnji.
2. Životinje koje su ozlijeđene ili pokazuju fiziološku slabost ili patološke procese ne smatraju se sposobnima za prijevoz, a osobito:

a) kad se ne mogu samostalno kretati, a da im to ne izazove bol, ili kad se ne mogu kretati bez pomoći;

Životinja mora biti u stanju kretati se slobodno i bez pomoći na svim ekstremitetima i to bez pojačanog poticanja. Životinja koja šepa može patiti od boli i ne smije se prevoziti, osim u slučaju postavljanja dijagnoze od strane veterinara ili u svrhu tretmana. Životinje se ne smiju gurati ili vući, i ne smiju se koristiti mehaničke naprave da bi ih se utovarilo na vozilo (osim hidrauličke platforme na koju životinje mogu stupiti samostalno) osim ako je to sasvim nesporno za dobrobit životinja. Šepavost se može uočiti pažljivim promatranjem životinje ili usporedbom na šepavost sumnjive životinje s drugim životinjama u skupini.

Šepavost je u goveda česta. Samo u nekim rijetkim slučajevima šepanje nije bolno. Opće pravilo je da se životinja koja pokazuje bolove pri šepanju ne smije prevoziti. Ovdje su dodatne upute kako prevoziti životinje koje umjereno šepaju.

Konji kod kojih se primijete bolovi zbog šepanja ne smiju se prevoziti osim u slučajevima kada se prevoze na veterinarsku kliniku zbog tretmana ili dijagnoze. Ponekad šepanje može nastati zbog funkcionalnih ili mehaničkih razloga i nije bolno, ali u tome slučaju treba osigurati savjet veterinara. Svaki konj koji se prevozi mora biti dovoljno stabilan na sve četiri noge kako bi mogao održati ravnotežu i ostati u ravnoteži tijekom putovanja, a prijevoz životinji ne smije uzrokovati bolove ili stres.

Laminitis (šepavost) ili upale mekoga tkiva kopita češće se javljaju u kopitara. Upale mogu biti blage do ozbiljne kada bolovi mogu biti vrlo jaki.

Kopitari koji pate od bolnog oblika šepavosti ne smiju se prevoziti. Kopitari koji pokazuju blagi oblik šepavosti mogu se prevoziti samo na kratkim putovanjima, u skladu sa savjetom veterinara i ne smiju se prevoziti često (redovno).

Kada se prevoze životinje koje šepaju, uvjeti prijevoza moraju biti poboljšani i to tako da se životinje smjeste u individualne odjeljke, s podovima koji podupiru stopalo, s dovoljno prostora da životinja može leći, sa dubokom udobnom steljom, a vozač će posebnu pažnju obratiti na to da tijekom vožnje ne dolazi do iznenadnih promjena u brzini ili mijenjanju pravca koji bi mogli životinju izbaciti iz ravnoteže.

Tovna perad (brojleri) mogu imati blage do razvijene lezije (ozljede) na stopalima koje mogu biti bolne. Prije prijevoza potrebno je procijeniti stanje stopala i nogu u takve peradi. Ptice koje imaju teške i bolne promjene kao uznapredovalu plantarnu nekrozu ne smatraju se sposobnima za prijevoz.

b) kad imaju ozbiljne otvorene rane ili ispad maternice;

Životinje koje imaju bilo koju ranu koja ulazi u tjelesne šupljine kao npr. u prsnu šupljinu ili u trbuh ili u preponama, ne smiju se prevoziti. Ako rana krvari ili ako je inficirana životinja se ne smatra sposobnom za prijevoz. Sve druge vidljive rane koje aktivno krvare (osim kod oštećenja izazvanih ušnim markicama tijekom utovara što se događa kod goveda) znače da životinja nije sposobna za prijevoz. Kad životinja ima rane koje zarastaju ili su u aktivnom veterinarskom tretmanu, kada je rana mala, skoro zarasla, neinficirana i ne uzrokuje životinji bol tada se životinja može smatrati sposobnom za prijevoz. Životinje s većim ranama koje su obrađene i zaštićene mogu se prevoziti ako im se tijekom putovanja osigura posebna skrb.

Ptice sa ranama na koži ili s bilo kojom ranom koja ulazi dublje u tkivo ili u tjelesne šupljine, ne smiju se prevoziti. Ni jedna ptica koja pokazuje znakove prolapsusa tkiva oko kloake nije sposobna za prijevoz.

Do prolapsusa dolazi kada se organi ili tkiva pomaknu iz svog normalnog položaja unutar tjelesnih šupljina. Prolapsus može biti „unutarnji“ npr. ingvinalni ili umbilikalni, pri čemu je tkivo koje je prolabilo pokriveno netaknutom kožom i može se vidjeti samo kao abnormalna otekлина ispod kože. Rektalni ili vaginalni prolapsusi su externi (vanjski) i ovdje je tkivo izloženo utjecaju okoliša. Životinje sa vanjskim prolapsusima nisu sposobne za prijevoz osim ako se radi o malim prolapsusima, jer bi inače lako moglo doći do oštećenja tkiva tijekom prijevoza.

Životinje sa unutarnjim prolapsusima se mogu prevoziti, ako zbog prolapsusa ne dolazi do bolova ili ako ne postoji vjerojatnost da bi se tijekom putovanja mogao pogoršati ili doći do oštećenja tkiva. U slučaju rupture (pucanja) tkiva životinja se ne smije prevoziti. U goveda se svaki

vanjski prolapsus mora korigirati prije kretanja životinje, takva se životinja može prevoziti samo u ograničenim okolnostima npr. na klanje ili na tretman. U takvim slučajevima prolapsus ne smije biti velik, životinja ne smije imati bolove niti krvariti, a tijekom prijevoza mora biti zaštićena npr. u individualnom odjeljku i na dubokoj stelji.

c) kad je riječ o bređim ženkaama kod kojih je već prošlo 90% ili više od očekivanog razdoblja bređosti, ili je riječ o ženkaama koje su rodile najmanje prije tjedan dana;

Takve životinje također nisu sposobne za prodaju na sajmovima ili tržnicama i drugim mjestima kao ni za daljnji prijevoz. Ako bređost traje 150 dana, tada životinja ne smije biti prevožena zadnjih 15 dana bređosti.

Prosječno trajanje bređosti (u danima)	
Goveda	270
Ovce	150
Svinje	116
Kobile	između 305 i 360
Psi i mačke	60 – 65

Podatke o datumu pripusta mora osigurati posjednik ili moraju biti vidljivi iz dokumentacije, što vozač mora provjeriti prije utovara. Ako postoji sumnja u datum pripusta treba biti jako oprezan. Može se i procjenjivati na temelju ponašanja ženke prema li se za porod kao npr. povećanje vimena ili mliječnih žlijezda, istjecanje mlijeka, opuštanje ligamenata zdjelice, gradnja gnijezda ili druge promjene ponašanja kao i iscjedak iz porođajnog kanal. Životinje koje pokazuju bilo koji od ovih znakova nisu sposobne za prijevoz.

Kod kobila se može dogoditi da se oždrijebe i prije proteka 90 %-tnog razdoblja bređosti. U ovim slučajevima treba napraviti dobru procjenu kao i saznati je li se životinja već i prije ždrijebila ranije. Kobile koje pokazuju znakove skorog ždrijebljenja nisu sposobne za prijevoz.

Bilo koja ženka koja se porodila ne smije se prevoziti sljedećih sedam dana.

Ove se odredbe ne odnose na bređa goveda koja su pozitivno reagirala na bovini tuberkulinski test ili bilo koja druga životinja koja mora iz zdravstvenih razloga biti zaklana po zahtjevu Uprave za veterinarstvo. Kretanje takvih životinja je dopušteno po odobrenju Uprave za veterinarstvo. Iz toga razloga

treba osigurati dobrobit bređih životinja tijekom prijevoza i poboljšati uvjete putovanja u skladu sa zahtjevima. Kretanje životinja koje se spremaju na porodaj se mora svakako izbjeći sve dok se porod ne završi i životinja bude sposobna podnijeti putovanje.

d) kad je riječ o novorođenim sisavcima kod kojih pupak još nije posve zarastao;

I unutarnji i vanjski pupak životinja mora zarasti prije nego se životinje prevoze, a potrebno vrijeme je različito kod različitih vrsta životinja. Vanjski pupak je zarastao kada je potpuno suh i kada je koža potpuno zarasla, bez šupljina.

e) kad je riječ o prasadi mlađoj od tri tjedna, janjadi mlađoj od jednoga tjedna i teladi mlađoj od deset dana, osim kad se prevoze na udaljenost koja ne prelazi 100 km;

Neke vrste mladih domaćih životinja mogu se prevoziti samo na kratkim putovanjima kraćim od 100 km dok ne dosegnu potrebnu starost, čak i kada posjednici imaju vlastita prijevozna sredstva za kratka putovanja u kojima mogu osigurati posebne uvjete.

Kad god se krave, ovce ili koze u razdoblju mliječnosti prevoze bez svoje mladunčadi moraju biti pomuzene u razdobljima ne duljim od 12 sati.

Za registrirane kopitare se može napraviti iznimka od gore navedenih zahtjeva ako se prevoze u svrhu poboljšanja uvjeta pri ždrijebljenju da bi se sačuvalo zdravlje i osigurala dobrobit životinja. Ovo se odnosi samo na tek oždrijebljenu ždrjebad s njihovim registriranim majkama, pri čemu u oba slučaja treba osigurati stalnu prisutnost pratitelja tijekom putovanja. Kretanje visoko ždrebnih kobilica ili tek oždrijebljene ždrjebadi i kobilica je, dakle, dopušteno kada je jasna dobrobit koja proizlazi iz kretanja životinja. Poboljšavanje uvjeta ždrijebljenja može uključivati stabilan objekt (štala) i opremu, u usporedbi sa domaćim smještajem, blizina veterinara kojeg se može pozvati u slučaju potrebe ili prisutnost iskusnog osoblja koje može pomoći pri ždrijebljenju.

f) kad je riječ o psima i mačkama mlađima od osam tjedana, osim kad je uz njih i njihova majka;

Psi i mačke mlađi od osam tjedana ne smiju se prevoziti osim ako su uz njih njihove majke do kojih moraju imati stalan pristup. Ovo se ne odnosi na napuštene životinje ili mladunčad bez majki ukoliko se prijevoz obavlja u svrhu zaštite njihove dobrobiti. Osim toga, pupak u mladunčadi mora potpuno zarasti i biti prekriven kožom prije nego putovanje započne.

g) kad je riječ o divljači s rogovima dok ima baršunasti ovoj na rogovima.

Ovo se odnosi na kratko razdoblje kada rogovi mužjaka budu prekriveni visoko prokrvljenom kožom zvanom „velvet“. Velvet se odbacuje nakon otprilike mjesec dana kada su životinje potpuno u formi.

3. Iznimno, bolesne ili ozlijeđene životinje mogu se smatrati sposobnima za prijevoz ako:

a) su lakše ozlijeđene ili bolesne, a prijevoz im ne bi izazvao dodatnu patnju (u slučaju dvojbe treba potražiti savjet veterinara);

U nekim slučajevima je dopušten prijevoz lakše ozlijeđenih ili bolesnih životinja. Procjena pojma „lakše ozljede ili bolesti“ je vrlo problematična. U obzir se mogu uzeti četiri tvrdnje:

- utjecaj na zdravlje životinja i njihovu sposobnost podnošenja putovanja je minoran,
- prijevoz ne smije uzrokovati nepotrebnu patnju životinja ili čak više nego da životinje nije prevožena i ne smije doći do pogoršanja tijekom prijevoza,
- savjetuje se da svaka lakše ozlijeđena ili bolesna životinja pri početku prijevoza bude pregledana od strane veterinara. Veterinar može dati mišljenje i savjet da li i na koji način pomicati životinju,
- ako postoji bilo kakva sumnja ili neslaganje u mišljenjima treba odustati od prijevoza životinje.

Svaki slučaj mora biti procijenjen pojedinačno, a dobrobit životinja mora biti na prvom mjestu. U slučaju bilo kakve sumnje potrebno je potražiti savjet veterinara. Nakon pregleda životinje veterinar može savjetovati je li prijevoz životinje prihvatljiv ili će savjetovati da životinja može podnijeti samo kratko putovanje tijekom kojega su uvjeti tako prilagođeni da se osigura dobrobit životinje. Za takve životinje je potrebno poboljšati uvjete prijevoza.

Lakše ozlijeđena ili bolesna životinja se može prevoziti u iznimnim okolnostima tj. do veterinarske klinike (ambulante) u svrhu postavljanja dijagnoze ili tretmana te u nekim slučajevima kada se životinja prevozi izravno s farme do najbliže klaonice gdje će biti odmah zaklana. Ova odredba dopušta farmerima da prevoze mali broj životinja sa blagom do umjerenom šepavošću, izravno od farme podrijetla do klaonice. Da bi se osiguralo da će službeni veterinar na klaonici prihvatiti takve životinje, prijevoznik mora osigurati takve uvjete tijekom prijevoza životinja koji će osigurati njihovu dobrobit. Poboljšani uvjeti uključuju:

- svaka šepava životinja će biti smješтана u pojedinačni odjeljak te će joj biti osigurano dovoljno prostora da može leći,
- dovoljno duboke stelje,
- prijevoz koji se odvija samo izravno od farme do klaonice,
- tijekom prijevoza treba voziti pažljivo.

U svakom slučaju, lakše ozlijeđenim ili bolesnim životinjama tijekom putovanja ne smije se uzrokovati nepotrebne patnje ili bilo kakve nepotrebne postupke liječenja (tretmana).

Lakše ozlijeđene ili bolesne životinje, uključujući i životinje koje šepaju, ne smije se prevoziti do sabirnih centara kao ni prodavati na sajmovima i dr. mjestima odobrenim u tu svrhu.

b) se životinje prevoze, u svrhu određenu Pravilnikom o uvjetima držanja pokusnih životinja, posebnim uvjetima za nastambe i vrstama pokusa (»Narodne novine«, broj 176/04), kad je bolest ili ozljeda dio istraživačkoga programa;

Ovo se odnosi samo na prijevoz životinja koje se koriste u medicinskim istraživačkim programima i za proizvodnju bioloških pripravaka. Uvjeti koji su propisani postojećim aktima se odnose na prijevoz svih životinja koje se koriste za pokuse u skladu s važećim zakonodavstvom. Može se učiniti iznimka, ali samo u slučajevima odobrenim od nadležnog tijela npr, u slučaju znanstvene potrebe miciranja životinja koje su bolesne ili ozlijeđene. Životinje ne smiju biti izložene dodatnim patnjama tijekom prijevoza te, osim toga, treba osobitu pozornost posvetiti uvjetima prijevoza koji će osigurati dobrobit životinja. Treba osigurati mišljenje stručne osobe da su takve životinje sposobne za planirano putovanje.

c) se životinje prevoze pod veterinarskim nadzorom radi veterinarskog liječenja ili nakon liječenja ili postavljene dijagnoze. Takav se prijevoz dopušta samo kad ne izaziva nepotrebnu patnju ili mučenje životinja o kojima je riječ;

Životinje se mogu prevoziti u slučaju ozljede ili bolesti do veterinarske klinike u svrhu postavljanja dijagnoze i/ili tretmana ili usmrćivanja, iako je najbolje usmrtiti takvu životinju bez daljnjeg pomicanja. Veterinar prvi treba biti obaviješten o tome da će se životinja pomicati te treba dati savjet je li uopće i kako je najbolje moguće prevoziti životinju. Veterinar može dati savjet kako poboljšati uvjete prijevoza ili može savjetovati upotrebu sredstava protiv bolova ili drugih lijekova čime se životinjama može olakšati putovanje. U slučaju kada se životinja ne može kretati sama do vozila i ne može biti utovarena, potrebno je pozvati veterinara da životinju pregleda u domaćem okolišu.

Nije rijetko da se konji prevoze do veterinarske klinike u svrhu rutinskih zahvata kao što je kastracija. Životinje često prime jaka sredstva za smirenje ili opću anesteziju, što može djelovati još dugo vremena nakon obavljenog zahvata te djelovati na ravnotežu i koordinaciju pokreta životinje. U slučaju da prijevoznik želi životinju još isti dan vratiti u mjesto podrijetla mora pričekati da se životinja oporavi od djelovanja anestetika. Veterinar treba dati savjet je li životinja sposobna za prijevoz ili ne. Uvjeti prijevoza životinja moraju biti poboljšani kako bi se osiguralo da zdravlje životinja nije ugroženo tijekom putovanja nazad. Ako postoji sumnja u sposobnost životinje za putovanje, bolje ju je ostaviti u štali veterinarske klinike da se oporavi dok ne bude sposobna podnijeti putovanje.

d) je riječ o životinjama koje su bile podvrgnute zootehničkim postupcima, kao što je uklanjanje rogova ili kastracija osim u slučaju iz podtočke c) ove točke, pod uvjetom da su rane u cijelosti zarasle.

Rane nakon uklanjanja rogova, kastracije, kirurškog uklanjanja repa ili drugih zootehničkih zahvata moraju u potpunosti zarasti prije nego se životinja smatra sposobnom za prijevoz.

4. U slučaju kad se životinje tijekom prijevoza razbole ili ozlijede, moraju se odvojiti od ostalih životinja te im mora biti pružena prva pomoć što je prije moguće. Životinjama se mora osigurati odgovarajuća veterinarska skrb, a ako je potrebno, treba ih žurno zaklati ili usmrtiti na način koji im neće uzrokovati bilo koju daljnju patnju.

Prijevoznici moraju tijekom putovanja obavljati redovne preglede životinja u primjerenim razmacima. Kada se nađe bolesna ili ozlijeđena životinja potrebno je poduzeti određene mjere da životinja ne bude izložena daljnjoj patnji. Bolesnim životinjama treba, kada je to moguće, osigurati poseban odjeljak ili spremnik (kontejner) u kojem će imati dovoljno mjesta da mogu leći i potrebnu stelju te gdje ih druge životinje neće smetati.

U slučaju da je potrebno osigurati tretman veterinaru tada životinje trebaju biti prevezene i istovarene na najbližem prikladnom mjestu gdje je moguće pružiti takav tretman. Ako nije moguće osigurati pomoć veterinaru tada je usmrćenje ili prisilno klanje u najbližoj klaonici jedina preostala mogućnost. Ove akcije trebaju biti poduzete što je prije moguće nakon utvrđivanja problema.

U nekim okolnostima kod prijevoza papkara, jedino je moguće i realno da se nešto poduzme po završetku putovanja. Pri prosuđivanju što je potrebno poduzeti mora se razmotriti nekoliko mogućnosti kao npr. gdje je najbliža veterinarska klinika ili klaonica, može li životinji tamo biti osiguran prikladan

tretman, što je najbolje poduzeti da životinja ne bi dalje patila. Zdravlju i dobrobiti životinje uvijek treba biti posvećena najveća pozornost.

5. Sredstva za smirenje se ne smiju primjenjivati kod životinja koje se trebaju prevoziti, osim ako to nije nužno da bi se osigurala njihova dobrobit, a smiju se primjenjivati samo pod veterinarskim nadzorom.

Sredstva za smirenje se ne daju životinjama koje se prevoze ako za to nema opravdanih razloga. Ta sredstva mogu smanjiti sposobnost životinje da savlada stres tijekom prijevoza npr. životinje teže kontroliraju tjelesnu temperaturu ili mogu pasti i ozlijediti se.

Sredstva za smirenje su lijekovi te trebaju određeno vrijeme da bi se izlučili iz organizma i ne smiju se koristiti u životinja koje služe za hranu. Ako je životinju moguće prevoziti samo omamljenu pitanje je treba li je uopće prevoziti. Sredstva za smirenje mogu biti propisana u nekim slučajevima gdje je jasna dobrobit koja proizlazi iz njihove primjene i ako je moguće izbjeći sve rizike koji nastaju njihovom primjenom.

Opće je pravilo da se kopitarima tijekom prijevoza ne daju sredstva za smirenje, osim u dva slučaja. Kao prvo, konjušari (pratitelji) koji prate konje na putovanju brodom ili zrakoplovom uvijek moraju imati malu količinu sredstva za smirenje. To se sredstvo može koristiti samo u slučajevima kada životinja svojim ponašanjem ugrozi zdravlje i sigurnost drugih životinja ili ljudi. Konji za koje je poznato da se ne mogu smiriti tijekom putovanja te koji se tijekom putovanja nepredvidivo ponašaju ne smatraju se sposobnim za prijevoz. Drugo, kada se neukročeni (divlji) kopitari preseljavaju iz udaljenih brdskih područja ili pašnjaka do mjesta gdje će im biti osigurana bolja skrb. Prijevoz takvih životinja je visoko specijalizirana zadaća te je potrebno osigurati savjet stručnjaka. Sredstva za smirenje mogu biti korisna za smirenje razdražljivih kopitara koji su opasni kako za sebe tako i za druge životinje ili ljude. U svakom slučaju, sredstva za smirenje se smiju nabaviti samo od veterinaru i pratitelj ih smije koristiti samo u skladu s njegovim uputama. Životinje koje su primile sredstva za smirenje moraju biti pod nadzorom veterinaru. Sredstva za smirenje se ne smiju koristiti da bi se omogućio prijevoz mačaka i pasa, osim ako je time doprinijeto dobrobiti životinja, ali treba razmotriti rizike koji mogu proisteci iz njihove upotrebe i smiju se koristiti samo ako ih je propisao veterinar.

6. Ženke govedih, ovčjih i kozjih vrsta u razdoblju laktacije uz koje nije njihova mladunčad, moraju se musti u razmacima od najviše 12 sati.
7. Odredbe podtočke c) i d) točke 2. ovoga Poglavlja ne primjenjuju se na kopitare ako je svrha putovanja poboljšati zdravstvene uvjete rođenja ili

za nedavno oždrijebljenu ždrjebad s njihovim majkama koje su upisane u registar, pod uvjetom da je u oba ova slučaja uz životinje neprekidno pratitelj koji se za njih brine tijekom putovanja.

IV. POBOLJŠANJE UVJETA PUTOVANJA I KRIZNI PLAN

IV. a. Poboljšanje uvjeta putovanja

Važno je znati kako poboljšati uvjete prijevoza životinja. Životinje koje se prevoze u boljim uvjetima će tijekom putovanja bolje podnositi stres nastao utjecajem putovanja, a na mjesto odredišta će dolaziti u boljoj kondiciji. U slučaju da životinje nisu u potpunosti spremne za putovanje, npr. zbog minorne ozljede ili bolesti, korisno je, a u nekim slučajevima i potrebno poboljšati uvjete prijevoza.

Skupine životinja koje će imati osobitu korist zbog poboljšanih uvjeta putovanja:

- životinje koje su neznatno ozlijeđene ili bolesne,
- životinje koje se prevoze na dugim putovanjima,
- životinje koje se razbole ili ozlijede tijekom putovanja,
- životinje koje se prevoze do veterinarske klinike (ambulante) u svrhu postavljanja dijagnoze ili tretmana,
- mlade ili stare životinje,
- bređe životinje,
- životinje na bilo kojem drugom putovanju kada uvjeti putovanja postanu upitni.

Uvjeti prijevoza se mogu popraviti na nekoliko načina. Dolje su nabrojene mjere kojima se popravljaju uvjeti prijevoza životinja, ali time nisu opisane sve mjere. Ovisno o okolnostima, prijevoznik mora odlučiti koje su mjere primjerene i realne i koje će mjere aktivno doprinijeti dobrobiti životinja:

- prilagoditi ventilaciju u skladu s vremenskim uvjetima,
- izbjegavati stajanje vozila u vrućim ili hladnim danima (vozilo se treba kretati da se osigura kretanje zraka iznad životinja),
- vozilo uvijek parkirati u sjeni pod pravim kutom na glavne vjetrove,
- smanjiti gustoću naseljenosti/povećati dopušteni prostor,
- osigurati udobnu stelju ili osigurati dodatnu stelju,
- odvojiti životinju od drugih životinja u posebni odjeljak,
- konje ili ponije koji nisu potpuno sposobni za namijenjeno putovanje treba smjestiti u individualne odjeljke,

- životinje treba smjestiti tako da se izbjegnju najtopliji i najhladniji dijelovi vozila npr. na gornjoj platformi naprijed su najviše temperature dok su straga na donjoj platformi najniže temperature,
- putovanje je potrebno organizirati u hladnijim dijelovima dana ili po noći,
- životinjama osigurati primjerenu hranu i vodu toliko često koliko je potrebno da bi se osigurala dobrobit životinja, a idealno bi bilo da životinjama nudimo hranu na koju su naviknute. Promjena hrane se ne preporučuje.
- mladim govedima (posebno teladi) treba nuditi vlaknastu hranu i vodu, zajedno sa sa otopinom elektrolita, a ako se ponudi mlijeko ono treba biti istog sastava kao mlijeko kojim je prije hranjeno,
- povećati učestalost kontrole životinja,
- prilagoditi veličinu skupine,
- ukloniti/premjestiti razdražljive, nervozne ili agresivne životinje,
- koristiti veterinarske lijekove, kao što su sredstva protiv bolova, antibiotici i sredstva koja se daju kroz vodu, samo po napatku veterinara,
- koristiti pokrivala za zaštitu rana,
- koristiti udlage da bi se podupro ozlijeđeni ekstremitet,
- razmotriti da li je životinja u takvom stanju da zahtijeva usmrćenje ili prisilno klanje bez da se dalje prevozi ili ako će se životinja micati (kretati) gdje je najbliža klaonica ili veterinarska klinika.

IV. b. Krizni plan

Može se dogoditi zbog različitih okolnosti da plan puta bude izmijenjen iz neočekivanih razloga koji nisu nastali krivnjom prijevoznika. Gužva u prometu može uzrokovati ozbiljna kašnjenja, loše vrijeme može biti razlog odlaganja isplovljavanja plovila npr. trajekta, a i ozljede koje su životinje pretrpjele tijekom puta su mogle uzrokovati kašnjenje ako je bila potrebna hitna veterinarska intervencija. Promjene temperature mogu značiti da je besmisleno, a ujedno i ilegalno prevoziti životinje. Kašnjenja se često događaju na graničnim prijelazima pri provođenju službene kontrole. Planovi puta također mogu biti izmijenjeni u slučaju kad su na snazi lokalne ili nacionalne zabrane kretanja životinja npr. zbog provođenja mjera kontrole bolesti. Ako je to poznato prije početka putovanja problem kašnjenja se može izbjeći npr. kada se očekuju ozbiljna kašnjenja zbog neisplovljavanja plovila, prijevoznik će provjeriti je li originalni plan puta još uvijek primjeren. U takvim je slučajevima bolje odgoditi početak putovanja ili istražiti alternativne putove.

Neočekivani problemi se mogu pojaviti i onda kad je putovanje već započelo. Za takve slučajeve prijevoznik mora posjedovati krizne planove. Ti planovi trebaju biti sastavljeni prije početka prijevoza. Krizni planovi su osobito

važni kada se planira dugo kompleksno putovanje, gdje je veći rizik od pojave problema, u svim situacijama kada se pojave problemi i kada je prijevozniku potrebna dodatna pomoć. Nema jedinstvenog obrasca kako takav plan treba izgledati. Najjednostavnije je da vozač posjeduje mobitel i broj ključne osobe za planirano putovanje ili organizatora putovanja kojega može kontaktirati u bilo koje vrijeme u slučaju hitnosti ili za savjet. **Obveza da svi prijevoznici koji voze životinje na dugim putovanjima moraju imati krizni plan je i uvjet za dobivanje odobrenja za putovanja dulja od osam sati.**

Informacije i postupci koji moraju biti unijeti u krizni plan, a trebaju biti držani na jednom mjestu i primjereno označeni tako da su lako dostupni vozaču ili osoblju koje će intervenirati u hitnim slučajevima, su sljedeći:

- podaci o:
 - veterinarskoj inspekciji,
 - veterinarskoj stanici,
 - lokalnim vlastima,
 - posjedniku životinja,
 - lokalnoj klaonici,
 - društvu za zaštitu životinja;
- kontakt detalje i adresu mjesta polaska i odredišta kao i službenu adresu prijevoznika,
- kontakt detalje odmorišta za životinje na kojima životinje mogu biti istovarene, odmorene, nahranjene i napojene,
- kontakt detalje tvrtki u čijem su vlasništvu plovila npr. trajekti ako putovanje uključuje prijevoz morem,
- nositi sa sobom mape ili navigacijski sustav uz pomoć kojega se mogu planirati alternativni putovi,
- nositi sa sobom dovoljne količine hrane i vode primjerene vrsti životinja koje se prevoze,
- na vozilu osigurati rezervni prostor ili odjeljak u svrhu izdvajanja ozlijeđenih ili bolesnih životinja tijekom putovanja,
- osnovni pribor za prvu pomoć.

V. SAŽETAK - ŠTO JE POTREBNO UPAMTITI

1. **Prijevoznik/vozač** koji prevozi životinje je odgovoran i mora osigurati da su životinje sposobne podnijeti putovanje čak i ako je stručno i odgovorno osoblje (npr. vlasnik životinja) uključeno u procjenu sposobnosti životinje da podnese putovanje.
2. **Procjena sposobnosti životinje** da podnese planirano putovanje je procedura koja se mora ponavljati tijekom putovanja, a ne nešto što će biti obavljeno samo prije početka putovanja. Uvjeti prijevoza životinja

se mogu drastično promijeniti tijekom putovanja tako da životinje koje su na početku putovanja bile sposobne podnijeti putovanje, mogu iz različitih razloga, tijekom putovanja više ne biti sposobne nastaviti putovanje. Vozač/pratitelj tijekom stajanja i iz razloga kao što je odmor, odlazak na kavu ili u sanitarne prostorije, treba pregledati i životinje kako bi utvrdio u kakvom su stanju.

3. U slučaju kada se **lagano ozlijeđene ili bolesne životinje** procijene sposobnima podnijeti putovanje, često će im trebati osigurati bolje uvjete prijevoza tijekom putovanja.
4. **Kontrolne liste** za procjenu sposobnosti da li životinja može podnijeti planirano putovanje:
 - sve životinje moraju biti sposobne podnijeti planirano putovanje,
 - životinje neće biti prevožene ako su bolesne ili ozlijeđene,
 - lagano bolesne ili lagano ozlijeđene životinje mogu biti prevožene, ali samo u slučaju ako im prijevoz ne uzrokuje dodatne patnje ili bolove,
 - mlada telad, janjad, jarad i prasad može biti prevožena samo u posebnim okolnostima,
 - prijevoznici su dužni poduzeti sve razumne mjere da bi zaštitili dobrobit životinja koje prevoze,
 - procjena sposobnosti životinje da podnese planirano putovanje mora biti obavljena od strane stručne osobe, a u slučaju sumnje treba potražiti savjet veterinarara,
 - prijevozno sredstvo i dio prijevoznog sredstva u kojem se prevoze životinje moraju biti u dobrom stanju tako da se životinjama ne prouzroči bilo kakva šteta,
 - životinjama koje se razbole ili ozlijede tijekom putovanja mora biti osigurana pomoć veterinarara ili je takve životinje potrebno poslati na klanje,
 - vozači moraju imati spreman krizni plan tako da u slučaju neočekivanih problema mogu potražiti pomoć ili savjet.